

सिकाइ उपलब्धि र विद्यार्थी भर्नावीचको सम्बन्ध

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय अन्तर्गत
शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विषयमा
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको आंशिक
आवश्यकता पूरागर्ने प्रयोजनको
लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधाकर्ता

सञ्जय तामाङ

एम.एड. द्वितीय वर्ष

त्रि. वि. दर्ता नं. : ९-२-४०५-१३-२००२

परीक्षा रोल नं. : २४५००९०/२०७५

चैतन्य बहुमुखी क्याम्पस

शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

वनेपा-८, काभ्रे, २०७९

स्वघोषणा

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विशिष्टीकरण विषय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको इडि.पि.एम.५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि तयार पारिएको हो । शोध लेखन परम्पराको मान्यताका आधारमा तयार पारिएको यस शोधपत्र भित्रका सामग्रीहरू शोध लेखनको अनुशासनमा रही तयार गरिएको छ । यस शोधमा कहीं कतैबाट अनुचित किसिमले कुनै सामग्री साभार गरिएको छैनन् । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ यो शोधपत्र नितान्त आफ्नै मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

शोधार्थी

सञ्जय तामाङ

त्रि.वि. तथा रा.शि.बोर्ड.बाट सम्बन्धन प्राप्त;
चैतन्य बहुमुखी क्याम्पस
(शिक्षाशास्त्र तथा व्यवस्थापन संकाय)
स्था. वि.सं. २०४८
बनेपा - ८, काभ्रे

फोन : ०११-२५१५२२

प.सं.
अ.नं.

दिनां.

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, चैतन्य बहुमुखी क्याम्पस, शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन (इडि.पि.एम.) विषय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्न शोधकर्ता सञ्जय तामाडले सिकाइ उपलब्धि र विद्यार्थी भर्नावीचको सम्बन्ध शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । उहाँबाट तयार पारिएको शोधपत्रलाई अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि शोधपत्र समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

.....

श्री राजेश राज महत

प्राध्यापक

श्री चैतन्य बहुमुखी क्याम्पस

बनेपा - ८, काभ्रे

त्रि.वि. तथा रा.शि.बोर्ड.बाट सम्बन्धन प्राप्त;

चैतन्य बहुमुखी क्याम्पस

(शिक्षाशास्त्र तथा व्यवस्थापन संकाय)

स्था. वि.सं. २०४८

धनपा ८, काभ्रे

फोन : ०११-२२१७२२

प.सं.
अ.सं.

दिनांक

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विषय स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) द्वितीय वर्ष परीक्षा रोल नं. २४५००९०/२०७५ का छात्र सञ्जय तामाडले सिकाइ उपलब्धि र विद्यार्थी भर्नावीचको सम्बन्ध शीर्षकमा तयार गर्नु भएको शोधपत्र मूल्याङ्कन समितिबाट स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	श्री जुजुभाई मानन्धर
	अध्यक्ष, क्याम्पस प्रमुख	
२.	राजेश राज महत
	शोध निर्देशक	
३.	वाह्य परीक्षक :	
	सह-प्राध्यापक श्री गणेश खनाल
मिति :- २०७९/ /		Date: 2022/ /

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षा शास्त्र संकाय अन्तर्गत शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि स्वीकृत सिकाइ उपलब्धि र विद्यार्थी भर्नावीचको सम्बन्ध शीर्षकमा शोधकार्य सम्पन्न गरी यो शोधपत्र प्रस्तुत गरेको छु ।

यो शोधपत्र तयारीको क्रममा सुरुदेखि नै अमूल्य समय प्रदान गरी मार्गनिर्देशन गर्नुभई यस अध्ययन कार्यलाई सफल पार्न, शोधपत्रको प्रारूप तयार पार्न र यसलाई पूर्णता दिन सल्लाह, सुझाव एवम् निर्देशन गर्नुहुने आदरणीय गुरु तथा शोधनिर्देशक श्री राजेश राज महतज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यो अध्ययनमा सूचना सङ्कलन गर्न सहयोग गर्नुहुने चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिका शिक्षा शाखा प्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी शोधकार्यको लागि तथ्याङ्क संकलनमा सहयोग प्रदान गर्नुहुने ६ विद्यालयका प्र.अ. ज्यूहरू, प्रश्नावली भर्न सहयोग गरिदिनु हुने सम्पूर्ण १२ जना शिक्षक ज्यूहरू, अभिभावक र विद्यार्थीहरूप्रति पनि हार्दिक धन्यवाद टक्रयाउँछु ।

अन्तमा छिटो, छरितो र शुद्धसँग शोधपत्रको कम्प्यूटर टाइप गरी प्रारूप तयार पार्न सहयोग गर्नुहुने बि एण्ड बि का प्रोपाइटरलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुतकर्ता :

सञ्जय तामाङ

चैतन्य बहुमुखी क्याम्पस

वनेपा -८, काभ्रे

शोधसार

सिकाइ उपलब्धि र विद्यार्थी भर्नाबीचको सम्बन्ध शीर्षक सम्बन्धी विषयमा यो अध्ययन केन्द्रित गरिएको छ । यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्य शिक्षण सिकाइ उपलब्धिले विद्यार्थी भर्नामा पारेको प्रभावको विश्लेषण गर्नु रहेको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनको क्रममा चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिका अन्तर्गतका ७९ वटा सामुदायिक विद्यालयहरूमध्ये सामान्य सम्भावनयुक्त नमूना छनौट र उद्देश्यमूलक छनौट विधिबाट ६ विद्यालयहरूका प्राथमिकतहहरूको कक्षा १-३ सम्मलाई प्रस्तुत अध्ययनका लागि छनौट गरिएको छ । यो अध्ययनमा गुणात्मक र परिमाणात्मक मिश्रित ढाँचाको प्रयोग गरिएको छ ।

यस शोध अध्ययनका लागि विद्यार्थीको भर्ना अवस्था र सिकाइउपलब्धि सम्बन्धित विद्यालयको विद्यार्थीको भर्ना अभिलेख, मार्क लेजरबाट उनीहरूका अभिभावक, उनीहरूलाई अध्यापन गराउने शिक्षकहरू र प्रधानाध्यापकहरूसँग अन्तर्वार्ता र छलफलका आधारमा तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो । यी तथ्याङ्कहरूको आधारमा विश्लेषण गर्दा विद्यार्थी भर्नाको अवस्था वर्षेनी घट्दो क्रममा रहेको देखिन्छ । यस बाट सामुदायिक प्राथमिक विद्यालयहरूमा शिक्षक दरवन्दी प्रभावित हुने देखिन्छ । सामुदायिक प्रा.वि.हरूमा पूर्व प्राथमिक कक्षाको व्यवस्था नभएको, निःशुल्क शिक्षा प्रति अभिभावकको आत्मविश्वास कम भएको, सामुदायिक प्रा.वि.हरूमा राजनैतिक हस्तक्षेप बढेको र विद्यालय व्यवस्थापन कमजोर भएको पाइयो । साथै प्र.अ., शिक्षक र कर्मचारीले आफ्ना छोराछोरीहरूलाई निजी विद्यालयमा पढाउने गरेको पाइयो ।

सामुदायिक विद्यालयको कक्षा १ देखि अङ्ग्रेजी माध्यममा पठन-पाठनको व्यवस्था गर्नुपर्ने, अभिभावकलाई हरेक विद्यालयमा हुने कार्यक्रममा सरिक गराउनु पर्ने, अभिभावकलाई विद्यालय प्रति उत्तरदायित्व बहन गर्न प्रोत्साहित गर्नुपर्ने, विद्यालयमा प्रतिस्पर्धाको वातावरण निर्माण गरी व्यापारीकरण गरिएको निजी विद्यालयहरूलाई निरूत्साहित गर्नुपर्ने, विद्यार्थी केन्द्रित सिकाइअन्तर्गत बालमैत्री शिक्षण विधी लागु गर्नुपर्ने, तालिम प्राप्त शिक्षकहरूलाई पुनर्ताजगी तालिमको ब्यवस्था गर्नुपर्ने, प्र.अ., शिक्षक र कर्मचारीले आफ्ना छोराछोरीलाई सामुदायिक विद्यालयमा पढाउनु पर्ने, विद्यालयको स्रोत र साधनमा अभिभावकको सहभागिता बढाउनु पर्ने जस्ता सुझावहरू यस अध्ययनले दिएको छ । समग्रमा यो शोध अध्ययनले विद्यार्थी भर्नामा देखिएका समस्याहरू र उक्त समस्याको समाधानका उपाय सम्बन्धमा अध्ययन गर्न चाहने जो कोहीलाई थोरै भएपनि सहयोग पुग्ने आशा गर्दछु ।

विषय सूची

	पेज नं.
सिफारिस पत्र	I
स्वीकृति पत्र	II
कृतज्ञता ज्ञापन	III
शोधसार	IV-V
विषय सूची	VI-VII
तालिका सूची	VIII
चित्र सूची	IX
सङ्क्षिप्त शब्दको पूरा रूप	X
परिच्छेद एक : परिचय	
	१-६
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको औचित्य	४
१.४ अध्ययनका उद्देश्यहरू	५
१.५ अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू	५
१.६ अध्ययनको परिसीमा	५
१.७ शब्दावलीको अर्थ र परिभाषा	६
परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अध्ययनको सैद्धान्तिक खाका	
	७-११
२.१ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	७
२.२ अध्ययनको सैद्धान्तिक खाका	९
२.३ पुनरावलोकनको उपादेयता	११
परिच्छेद तीन : अध्ययन विधि	
	१२-१५
३.१ अनुसन्धान ढाँचा	१२
३.२ जनसंख्या	१२
३.३ नमूनाको आकार	१२
३.४ नमूना छनौट विधि	१३

३.५	नमूना छनौटको आधार	१३
३.६	अनुसन्धानका साधनहरू	१३
३.७	अनुसन्धानका साधनहरूको वैद्यता	१४
३.८	तथ्याङ्कको स्रोतहरू	१४
३.९	तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	१५
३.१०	तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया	१५
परिच्छेद चार : तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण		१६-२८
४.१	विद्यार्थी भर्नाको अवस्था	१६
४.२	शिक्षण सिकाइ वातावरणमा प्रभाव पार्ने तत्वहरू	२३
४.३	विद्यार्थी भर्नामा देखिएका समस्या	२४
४.४	समाधानका उपायहरू	२७
परिच्छेद पाँच : निष्कर्ष र सुझावहरू		२९-३३
५.१	निष्कर्ष	२९
५.२	सुझावहरू	३०
	सन्दर्भ सामग्री	XI
	अनुसूचीहरू	XI-VII